

ETO: 32+008+81+82

LÉTÜNK

TÁRSADALOM•TUDOMÁNY•KULTÚRA

XL. évfolyam, 2010. 4. szám

FORUM KÖNYVKIADÓ, ÚJVIDÉK

KIADJA A FORUM KÖNYVKIADÓ INTÉZET

Angol tartalommutató és rezümék:
McConnell-Duff Márta

Szerb tartalommutató:
Andrić Edit

Orosz tartalommutató:
Twerefouné Csajbók Ildikó

Szuahéli tartalommutató és összefoglaló:
Josephine Dzahene-Quarshie

Angol lektor:
Rakić-Ódri Kornélia

A politika és a jog összefüggései az alkotmánybíróvási gyakorlatban – A politikai doktrínától az igazságszolgáltatási politikáig, a Milorad Pavić puskini fleurje, Az angol nyelv az óvodában és az Együttműködés a szülő és az iskola között: az integráció gordiuszi csomója című tanulmányok összefoglalóit a szerzők írták.

Baranyi Anna *Újabb adatok Erkel Ferenc Brankovics György című operájának budapesti ősbemutatójáról (Stevan Todorović vázlattevei)* című tanulmányának képanyaga az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tára, illetve a Magyar Állami Operaház Emlékgyűjteményének tulajdonát képezi. A *Farkasok és angyalok* című könyvismertetőhöz kapcsolt színes mellékletek a méltatott könyvből származnak, illetve Ninkov K. Olga bocsátotta rendelkezésünkre.

ETO-besorolás:
Csáky S. Piroška

A folyóiratban megjelent tanulmányokat a szerkesztőbizottság tagjai, illetve felkért szakemberek lektorálták.

All the contributions in the quarterly journal *Létünk* are refereed by members of the Publishing Board and/or by external professionals from the relevant field.

TARTALOM

	■ ■ Elmélet – történet – kísérlet	
Bosa Nenadić – Kartag-Ódri Ágnes	A politika és a jog összefüggései az alkotmánybíróvási gyakorlatban – A politikai doktrínától az igazságszolgáltatási politikáig	13
	■ ■ Emlékezet: Széchenyi István (1791–1860)	
Ózer Ágnes	Széchenyi Istvánnak, a „legnagyobb magyar”-nak a helye a szerb történelmi tudatban.	26
	■ ■ Emlékezet: Erkel Ferenc (1810–1893)	
Baranyi Anna	Újabb adatok Erkel Ferenc <i>Brankovics György</i> című operájának budapesti ősbemutatójáról (Stevan Todorović vázlatrtervei)	35
	■ ■ Perspektíva: Nyelv- és kultúráközvetítés – Oktatási modellek	
Draginja Ramadanski	Milorad Pavić puskinsi <i>fleurje</i> (Roginer Oszkár fordítása)	49
Josephine Dzahene- Quarshie	English in Contact with Swahili: Enrichment or Threat?	55
Josephine Dzahene- Quarshie	Az angol nyelv hatása a szuahélire: gazdagít vagy veszélyeztet? (Bene Annamária fordítása) . . .	70
Koloszár Ibolya	Az angol nyelv az óvodában	75
Slavica Pavlović	Együttműködés a szülő és az iskola között: az integráció gordiuszi csomója (Roginer Oszkár fordítása)	85
Almádi Kathrin – László Zita	Nordic walking az egészség megőrzésében	99
	■ ■ Műhely	
Berényi Emőke	„A pesszimizmus bátorság.” A <i>Sorstalanság</i> értelmezései Szirák Péter és Vári György monográfiáiban (I.)	118
Nacsa Xénia	Balassa Péter Nádas-monográfiájáról	126
Bata Mária	Mitikus fantázia Balázs Attila szövegvilágában (I.)	133
Novák Anikó	Fiktív többszerzőjűség Tolnai Ottó újabb prózájában	141
	■ ■ Szemle	
Martonosi Mirella	Széchenyi Szerbiában (<i>Széchenyi Szerbiában – 1830</i>)	148

Baranyi Anna	Farkasok és angyalok (Ninkov K. Olga: <i>Farkasok és angyalok</i>)	153
Cini Zoltán	Istenfélésre vannak utalva (Szőke Anna: „ <i>Istenfélésre vagyunk utalva</i> ”) . . .	156
	*	
Belovári Anita	A felnőttképzés perspektívái – nemzetközi konferencia	164
Novák Anikó	Alakmások – Hamismások – Alteregók – Heteronímák	167
	■ ■ <i>Dokumentum</i>	
	Kozma József emlékei az első világháborúból (III.) (Ökrész Károly és Csorba Béla jegyzeteivel)	171
	Szerkesztőségi közlemény	182
	E számunk szerzői	183

SADRŽAJ

	■ ■ <i>Teorija – istorija – eksperiment</i>	
Bosa Nenadić – Agneš Kartag-Odri	Veza politike i prava u praksi ustavnog pravosuđa – od političke doktrine do pravosudne politike	13
	■ ■ <i>Sećanje: Ištvan Sečenji (1791–1860)</i>	
Agneš Ozer	Mesto Ištvana Sečenjija, “najvećeg Mađara” u istorijskoj svesti Srba	26
	■ ■ <i>Sećanje: Ferenc Erkel (1810–1893)</i>	
Ana Baranji	Novi podaci o premijeri opere <i>Đurađ Branković</i> Ferenca Erkela u Budimpešti (skice Stevana Todorovića)	35
	■ ■ <i>Perspektiva: Posredovanje jezika i kulture – Obrazovni modeli</i>	
Draginja Ramadanski	Puškinovski <i>fleur</i> Milorada Pavića (prevod Oskar Roginer)	49
Josephine Dzahene- Quarshie	English in Contact with Swahili: Enrichment or Threat?	55
Džosfin Džahane Kisarsi	Uticaj engleskog na svahili jezik: obogaćuje ili ugrožava? (prevod Anamarija Bene)	70
Ibolja Kolosar	Engleski jezik u vrtićima	75
Slavica Pavlović	Saradnja roditelja i škole: Gordijev čvor (prevod Oskar Roginer)	85
Katrin Almadi – Zita Laslo	Nordic walking u očuvanju zdravlja	99
	■ ■ <i>Radionica</i>	
Emeke Berenji	„A pesszimizmus bátorság./Pesimizam je hrabrost” – Tumačenje <i>Bezsudbinstva</i> u monografiji Petera Sirakija i Đerđa Varija (I)	118
Ksenija Nača	O monografiji Nadaš Petera Balaše	126
Marija Bata	Mitske fantazije u tekstualnom svetu Atile Balaža (I)	133
Aniko Novak	Fiktivno višestruko autorstvo u novijoj prozi Ota Tolnaja	141
	■ ■ <i>Prikazi</i>	
Mirela Martonoši	Sečenji u Srbiji (<i>Széchenyi Szerbiában – 1830</i>)	148
Ana Baranji	Vukovi i anđeli (Olga Ninkov K.: <i>Farkasok és angyalok</i>)	153

Zoltan Cini	Osuđeni su na strah od Boga (Ana Seke: „ <i>Istenfélésre vagyunk utalva</i> ”) 156
	*
Anita Belovari	Perspektive obrazovanja odraslih – međunarodna konferencija 164
Aniko Novak	Alterega – Heteronimi – Maske 167
	■ ■ <i>Dokument</i>
	Sećanja Janoša Kozme na prvi svetski rat (III) (sa beleškama Karolja Ekresa i Bele Čorbe) 171
	Saopštenje redakcije 182
	Autori ovog broja 183

CONTENTS

	■ ■ Theory – History – Experiment	
Bosa Nenadić – Kartag-Ódri, Ágnes	Connections between Politics and Rights in Constitutional Court Practice – From Political Doctrine to Jurisdictional Politics	13
	■ ■ In Remembrance: <i>István Széchenyi (1791–1860)</i>	
Ózer, Ágnes	The Place of István Széchenyi, the “Greatest Hungarian”, in Serbian Historical Consciousness . . .	26
	■ ■ In Remembrance: <i>Ferenc Erkel (1810–1893)</i>	
Baranyi, Anna	New Data on the World Premiere of the Opera <i>Brankovics György</i> by Ferenc Erkel, in Budapest (Concept designs by Stevan Todorović)	35
	■ ■ Perspectives: Transmitting Language and Culture – Educational Models	
Draginja Ramadanski	Milorad Pavić’s <i>Fleur</i> of Pushkin (translated by Oszkár Roginer)	49
Josephine Dzahene- Quarshie	English in Contact with Swahili: Enrichment or Threat?	55
Josephine Dzahene- Quarshie	Az angol nyelv hatása a szuahélire: gazdagít vagy veszélyeztet? (translated from English by Annamária Bene)	70
Koloszár, Ibolya Slavica Pavlović	English in Nursery School Cooperation Between Parents and School: The Gordian Knot of Integration (translated by Oszkár Roginer)	75 85
Almádi, Kathrin – László, Zita	Nordic walking for Health	99
	■ ■ Workshop	
Berényi, Emőke	“Pessimism is Courage”. An Interpretation of <i>Fateless</i> in the Monograph by Péter Szirák and György Vári (I)	118
Nacsá, Xénia Bata, Mária	On the Nádás Monograph by Péter Balassa Mythical Fantasy in Attila Balázs’s Textual World (I)	126 133
Novák, Anikó	Fictitious Multi-authorship in Ottó Tolnai’s Latest Prose	141

	<p>■ ■ <i>Review</i></p>
Martonosi, Mirella	<p>Széchenyi in Serbia (<i>Széchenyi Szerbiában – 1830</i>) 148</p>
Baranyi, Anna	<p>Wolves and Angels (Olga Ninkov K.: <i>Farkasok és angyalok</i>) 153</p>
Cini, Zoltán	<p>Left to Rely on the Fear of God (Anna Szöke: „<i>Istenfélésre vagyunk utalva</i>”) 156</p>
	<p>*</p>
Belovári, Anita	<p>Perspectives of Adult Education – International Conference 164</p>
Novák, Anikó	<p>Counterparts – Masks – Alter-egos – Heteronyms 167</p>
	<p>■ ■ <i>Documents</i></p>
	<p>Recollections of József Kozma from the First World War (III) (with notes from Károly Ökrész and Béla Csorba) 171</p>
	<p>Editorial note 182</p>
	<p>Authors in this issue 183</p>

СОДЕРЖАНИЕ

	■ ■ <i>Теория – история – эксперимент</i>	
Боса Ненадич – Картаг-Одри, Агнеш	Связь между политикой и правом в практике Конституционного суда. От политических доктрин до политики правосудия	13
	■ ■ <i>Память: Иштван Сечени (1791–1860)</i>	
Озер, Агнеш	Иштван Сечени – место «величайшого венгра» в сербском историческом сознании . . .	26
	■ ■ <i>Память: Ференц Эркел (1810–1893)</i>	
Барани, Анна	Новые данные о будапештской премьере оперы «Бранкович Дьёрдь» Ференца Эркела (Схематические эскизы Штефана Тодоровича)	35
	■ ■ <i>Перспективы: Посредник языков и культур – Учебные модели</i>	
Драгиня Рамадански	Пушкинский « <i>fleur</i> » Милорада Павича (Перевод Оскара Рогинера)	49
Josephine Dzahene- Quarshie	English in Contact with Swahili: Enrichment or Threat?	55
Джосфин Джахене- Кваши	Влияние английского языка на суахельский: обогащение или угроза? (Перевод Аннамарии Бене)	70
Колосар, Ибоя	Английский язык в дестком саду	75
Славица Павлович	Соотрудничество между родителями и школой: Гордиев узел в интеграции (Перевод Оскара Рогинера)	85
Альмади, Катрин – Ласло, Зита	Скандинавская ходьба в здравоохранении . . .	99
	■ ■ <i>Мастерская</i>	
Берени, Эмоке	«Пессимизм – это мужество» Толкование <i>Без судьбы</i> в монографиях Петера Сираки и Дьёрдя Вари (I)	118
Нача, Ксения	О монографии «Надаш» Петера Балаши . . .	126
Бага, Мария	Мифическая фантазия в мире текста Аттилы Балажа (I)	133
Новак, Анико	Фактическое многоавторство в новой прозе Отто Толнаи	141

	■ ■ <i>Обозрение</i>	
Мартоноши, Мирелла	Сечени в Сербии (<i>Сечени в Сербии – 1830</i>) . . .	148
Барани, Анна	Волки и ангелы (Ольга Нинков К.: <i>Волки и ангелы</i>)	153
Цини, Золтан	Они принужденные религиозные (Анна Сёке: <i>Мы принужденные религиозные</i>)	156
	*	
Беловари, Анита	Перспективы образования взрослых – международная конференция	164
Новак, Анико	Двойники, Альтерего, Гетеронимии	167
	■ ■ <i>Документ</i>	
	Воспоминания Йозефа Козмы о Первой мировой войне III (С заметками Кароя Ёкреса и Белы Чорбой)	171
	Сообщение редакции	182
	Авторы данного номера	183

YALIYOMO

	<p>■ ■ <i>Nadharia – Historia – Jaribio</i></p>
Bosa Nenadić – Kartag-Ódri, Ágnes	<p>Mahusiano kati ya Siasa na haki katika Desturi za Koti za Katiba – Kutoka Kanuni za Kisiasa hadi Siasa za Mamlaka ya Kisheria 13</p>
	<p>■ ■ <i>Kumbukumbu: István Széchenyi (1791–1860)</i></p>
Ózer, Ágnes	<p>Nafasi ya István Széchenyi, “Mhungaria wa Sifa Zaidi”, katika Utambuzi wa Kihistoria Nchini Serbia 26</p>
	<p>■ ■ <i>Kumbukumbu: Ferenc Erkel (1810–1893)</i></p>
Baranyi, Anna	<p>Data Mpya kuhusu Onyesho la Kwanza Duniani la Opera ya <i>Brankovics György</i> Duniani na Ferenc Erkel mjini Budapest (Usanifu na Stevan Todorović) 35</p>
	<p>■ ■ <i>Taswira: Kupitisha Lugha na Utamaduni – Modeli za Elimu</i></p>
Draginja Ramadanski	<p>Kitabu cha Minorad Pavic, <i>Fleur</i> ya Pushkin (kilichotafsiriwa na Oszkár Roginer) 49</p>
Josephine Dzahene- Quarshie	<p>English in Contact with Swahili: Enrichment or Threat? 55</p>
Josephine Dzahene- Quarshie	<p>Ushirikiano baina ya Kingereza na Kiswahili: Ustawishaji au Madhara? (kilichotafsiriwa na Annamária Bene) 70</p>
Koloszár, Ibolya Slavica Pavlović	<p>Kingereza katika Shule za Chekechea 75</p> <p>Ushirikiano kati ya Wazazi na Shule: Ushirikiano wa Aina ya Fundo la Gordius (kilichotafsiriwa na Oszkár Roginer) 85</p>
Almádi, Kathrin – László, Zita	<p>Nchi za Nordic zatembea kwa ajili ya Afya 99</p>
	<p>■ ■ <i>Semina</i></p>
Berényi, Emőke	<p>“Usorajua ni Ujasiri” Tafsiri ya <i>Kutojaliwa</i> katika Makala ya Péter Szirák na György Vári (I) 118</p>
Nacsá, Xénia	<p>Maandishi kuhusu Makala ya Nádas ya Péter Balassa 126</p>
Bata, Mária	<p>Ndoto buni katika Ulimwengu wa Maandishi ya Attila Balázs (I) 133</p>
Novák, Anikó	<p>Tunzi Mbalimbali za Uongo katika Nathari za Ottó Tolnai za Karibuni 141</p>

	<p>■ ■ <i>Mapitio</i></p>
Martonosi, Mirella	Széchenyi Nchini Serbia (<i>Széchenyi Szerbiában – 1830</i>) 148
Baranyi, Anna	Mbwa Mwitu na Malaika (Olga Ninkov K.: <i>Farkasok és angyalok</i>) 153
Cini, Zoltán	Wanaachiwa Kutegemea Hofu ya Mwenyezi Mungu (Anna Szőke: „ <i>Istenfélésre vagyunk utalva</i> ”) 156
	*
Belovári, Anita	Taswira za Elimu ya Watu Wazima – Mkutano wa Kimataifa 164
Novák, Anikó	Nakili – Vinyago – Watu Wandani – Maneno Sawa, Matamshi na Maana Tofauti 167
	<p>■ ■ <i>Nyaraka</i></p>
	Kumbukumbu za József Kozma kutoka Vita Vikuu vya Kwanza (III) (na maelezo kutoka kwa Károly Ökrész na Béla Csorba) 171
	Uhariri 182
	Waandishi katika toleo hili 183

Bosa Nenadić

∴ a Szerb Köztársaság Alkotmánybírósága, Belgrád
∴ predsednik@ustavni.sud.rs

Kartag-Ódri Ágnes

∴ a Szerb Köztársaság Alkotmánybírósága, Belgrád – Jogtudományi Kar, Újvidék
∴ aodri@ustavni.sud.rs

A POLITIKA ÉS A JOG ÖSSZEFÜGGÉSEI AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI GYAKORLATBAN – A POLITIKAI DOKTRÍNÁTÓL AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSI POLITIKÁIG*

*Connections between Politics and Rights in Constitutional Court
Practice – From Political Doctrine to Jurisdictional Politics*

A szerzők ismertetik, hogy a 45 éve fennálló és működő Alkotmánybíróság milyen helyet foglal el a Szerb Köztársaság jogrendjében, milyen szerepet tölt be és milyen jelentősége van Szerbia jelenkori alkotmányjogi rendszerében, elsősorban az állampolgárok jogainak és szabadságának megvalósításában, a jogállamba vetett hitük megerősítésében – általában véve a jog hatályosulásában.

Az Alkotmánybíróság egyéb jogköreinek jelentőségét sem kisebbítvén, referátumukban csupán kettővel foglalkoznak részletesebben, amelyek szerintük sajtóságosak: a becikkelyezett nemzetközi szerződéseknek az alkotmánnyal való összhangját ellenőrző felügyelet, valamint a törvények előzetes (*a priori*) alkotmányossági kontrollja. Ezeknek a példáin kísérlük meg bemutatni: milyen helyet foglal el az Alkotmánybíróság, illetve mi a szerepe azokban az esetekben, amikor hatásköreinek gyakorlásával döntéseket kell hoznia. Az Alkotmánybíróság egyfelől az alkotmánynak, azaz a jogállam legfelsőbb jogszabályának a mindenki által való tiszteletben tartását felügyeli, másfelől pedig a politika által megalkotott törvények, vagy nemzetközi szerződések érvényesülését is biztosítani hivatott. Vajon mi és hogyan vezérli az Alkotmánybíróságot annak értékelésekor, hogy a végrehajtó, illetve a törvényhozó testületek a társadalmi viszonyok szabályozásában, illetőleg a külpolitika irányításában az Alkotmány keretei között végzik-e a feladataikat?

Kulcsszavak: Szerb Köztársaság Alkotmánybírósága, alkotmány, jogrend, politika, nemzetközi szerződések

I.

Előzetesként röviden szólnunk arról, hogy a 45 éve fennálló és működő Alkotmánybíróság milyen helyet foglal el a Szerb Köztársaság jogrendjében, milyen szerepet tölt be, és milyen jelentősége van Szerbia jelenkori alkotmányjogi rendszerében, elsősorban az állampolgárok jogainak és szabadságának megvalósításában, a jogállamba vetett hitük megerősítésében – általában véve a jog hatályosulásában.

A Szerb Köztársaság a 2006. évi Alkotmány¹ meghozatalával jelentős fordulatot tett, és az alkotmányos berendezkedés tekintetében elfogadta a fejlett európai országok alkotmányos szerveződésének tapasztalatait, értékálló alapelveit, amelyek mindenekelőtt a hatalommegosztást, a jog uralmát, az állampolgárok egyenjogúságát helyezik előtérbe. Az alapvető emberi jogok és szabadságok a nemzeti és a nemzetközi jog intézményi védelme alatt állnak, az Alkotmánybíróság pedig örökös megvalósításuk felett. Hatáskörét az Alkotmány határozza meg, különös jelentőséget tulajdonítva ezen jogosítványoknak. Egy önálló és független állami szervről van szó, mely az „alkotmányosságot és törvényességet”, valamint „az emberi és kisebbségi jogokat és szabadságokat” védi, határozatai pedig „véglegesek, végrehajtandóak és általánosan kötelező érvényűek”. Az Alkotmány ezenfelül meghatározza még, milyen alkotmányjogi viták tartoznak az Alkotmánybíróság hatáskörébe, ezeknek mi lehet a tárgya, továbbá milyen eljárások lebonyolítása tartozik az Alkotmánybíróság feladatkörébe, és kik fordulhatnak az Alkotmánybírósághoz. Az is az alkotmányos szabályozás tárgykörébe tartozik, hogy milyen mértékben áll az Alkotmánybíróság közvetlenül az állampolgárok rendelkezésére.

A Szerb Köztársaság Alkotmánybírósága ma az egyik legkiterjedtebb és legkülönfélébb hatáskörökkel felruházott bírósági instanciának tekinthető az európai alkotmánybíróságok családjával való összevetés alapján is. Ez a bíróság több mint húsz különböző ügyfajtát/eljárást kezel a jelen pillanatban is. Az Alkotmánybíróság egyéb jogköreinek jelentőségét sem kisebbítvén, referátumunkban csupán kettővel kívánunk részletesebben foglalkozni, amelyek szerintünk sajtóságosak: a becikkelyezett nemzetközi szerződéseknek az alkotmánnyal való összhangját ellenőrző felügyelet, valamint a törvények előzetes (*a priori*) alkotmányossági kontrollja. Ezeknek a példáin kíséreljük meg bemutatni: milyen helyet foglal el az Alkotmánybíróság, illetve mi a szerepe azokban

¹ A Szerb Köztársaság Alkotmánya (a Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye 98/2006.) 2006. november 8-án lépett hatályba, ezáltal hatályát veszítette a Szerb Köztársaság 1990. évi Alkotmánya.

az esetekben, amikor hatásköreinek gyakorlásával döntéseket kell hoznia. Az Alkotmánybíróság egyfelől az alkotmánynak, azaz a jogállam legfelsőbb jogszabályának a mindenki által való tiszteletben tartását felügyeli, másfelől pedig a politika által megalkotott törvények, vagy nemzetközi szerződések érvényesülését is biztosítani hivatott. Vajon mi és hogyan vezérli az Alkotmánybíróságot annak értékelésekor, hogy a végrehajtó, illetve a törvényhozó testületek a társadalmi viszonyok szabályozásában, illetőleg a külpolitika irányításában az Alkotmány keretei között végzik-e a feladataikat? Első pillantásra a válasz nem tűnik túl bonyolultnak, a gyakorlatban azonban ténylegesen igen nehezen eldönthető dolgokról van szó.

Elméletileg és gyakorlatilag is felmerül a kérdés: vajon az Alkotmánybíróság a felsorolt hatáskörök gyakorlása során tisztán „bíróági szerv”-e, amely az Alkotmány alapján „bíráskodik”, vagy pedig az alkotmányos (állami) felügyeleti szerv feladatát is betölti a törvényhozói és a végrehajtói hatalom ellenőrzésében? A politikai hatalom gyakorlójának minőségében megállapítja (értékeli), hogy a nevezett szervek és testületek aktusaik meghozatala és politikájuk gyakorlása során az Alkotmány, azaz a jog szabta keretek között tevékenykedtek-e.

II.

1. A BECIKKELYEZETT NEMZETKÖZI SZERZŐDÉSEK ALKOTMÁNYOSSÁGÁNAK ELLENŐRZÉSE

A korszerű alkotmányos állam az alaptörvénye központi feladatául a jogrend egységének és harmóniájának megteremtését és fenntartását tűzte ki. Egyfelől e célt a – magát az Alkotmányt kútfőként alkalmazó – hazai jogi normák pontosan megállapított hierarchiájával éri el, melynek csúcán az Alkotmány áll, s vele minden jogszabálynak összhangban kell lennie. Ezenfelül a hazai és a külföldi jog összhangoltságának is világosan meghatározott viszonyrendszere van, a gyakorlatban a becikkelyezett nemzetközi szerződéseknek kiemelt a helyük a Szerb Köztársaság jogrendjében, hiszen a 2006 óta hatályos szerb Alkotmány szerves részévé lettek, azaz *materia constitutionis* jelleget öltöttek². Másfelől a fent vázolt alapvető célt az intézményesített felügyeleti és ellenőrzési rendszer felállításával lehet elérni, illetve a jogi aktusok így kialakított egymás közötti vi-

² E változás nemcsak a Szerb Köztársaság újonnan keletkezett államjogi státusának a következménye – az állam 2006-ban a különféle szövetségi államalakulatok tagállami jogállását elhagyva 88 esztendő után újfent önálló és szuverén állammá vált –, hanem mindenekelőtt a szerb alkotmányozó jogalkotónak a nemzetközi jog iránti viszonyát is tükrözi, azaz a nemzetközi jognak a Szerb Köztársaság jogrendjében elfoglalt helyét is szemlélteti.

szonyának hatékony ellenőrzése által. A Szerb Köztársaság alkotmányozó jogalkotói mindkét megfogalmazott feladatnak igyekeztek eleget tenni: *elsősorban* az Alkotmány 16. szakaszának rendelkezései (ezekben fogalmazódnak meg az alkotmányos alapelvek) leszögezik, hogy „a nemzetközi jog általánosan elfogadott szabályai, valamint a becikkelyezett nemzetközi szerződések a Szerb Köztársaság jogrendjének szerves részét képezik”. *Másodsorban*, az Alkotmány 194. és 195. szakaszainak rendelkezései a szerb állam egységes jogrendjét alkotó összes jogi aktus hierarchiáját állapítják meg, ennek értelmében az Alkotmány e jogrend legfelsőbb jogi aktusa, míg a becikkelyezett nemzetközi szerződések joghatásuk, erejük tekintetében azonnal az Alkotmány után következnek, ennél fogva a törvénynél magasabb rendű aktusoknak tekintendők. *Harmadsorban* az Alkotmány közvetlen alkalmazhatósága elvének lefektetésével, továbbá a nemzetközi jog és a becikkelyezett nemzetközi szerződések általános elfogadásának meghirdetésével tesz eleget feladatának, *negyedsorban* pedig az Alkotmány 167. szakaszának rendelkezései meghatározzák az Alkotmánybíróságnak mint az alkotmányosság és a törvényesség oltalmát biztosító független és önálló szervnek a hatáskörét.

A 2006. évi szerbiai Alkotmány a végső határokig kiterjesztette az Alkotmánybíróság klasszikus, immanens funkcióját, a normakontrollt. E hatáskör gyakorlásával az Alkotmánybíróság jelentős szerepet tölt be a hazai és a nemzetközi jog harmonizációjában. A jog jellegzetessége azonban, hogy nem elégséges a kitűzött cél megvalósításához csupán jogosítványokat adni. A kívánt eredmény elsősorban a jogosítvány megvalósítását célzó, rendelkezésre álló eszközrendszer hatékonyságán, valamint a feladatkörök ellátásának módján múlik. Amikor a nemzetközi szerződések „alkotmányosságának” megítéléséről van szó, úgy tűnik, hogy az alkotmányozó az Alkotmánybíróság ezen hatáskörét többszörösen is vitathatóvá tette.

A nemzetközi szerződések alkotmányossági kontrolljának gyakorlása közben az Alkotmánybíróság számára felmerülő kulcskérdést annak megválaszolására jelentette, vajon az Alkotmánybíróság mikor ellenőrizheti, illetve mikor kell ellenőriznie, hogy a nemzetközi szerződések összhangban állnak-e az Alkotmánnyal. Vajon ez az ellenőrzés csupán *a posteriori* végzendő-e, ami az Alkotmány 167. szakasza 1. bekezdése 2. pontja rendelkezésének nyelvi jelentéséből eredne, vagy ez az ellenőrzés *a priori* jellegű lehet-e, illetve kell, hogy legyen? Ezt követően a legfontosabb kérdésként merült fel, milyen jellegűek és hatályúak az effajta jogvitában hozott alkotmánybírósági határozatok, tekintettel arra, hogy az Alkotmány általános rendelkezésének értelmében az Alkotmánybíróság határozatai általánosságban kötelező érvényűek, végrehajthatók és véglegesek, továbbá, hogy semmítő joghatást keletkeztetnek.

Ha a becikkelyezett nemzetközi szerződések és az Alkotmány összhangját utólagos ellenőrzéssel elemeznénk, ez azon ellenőrzési mód lenne, amely az Al-

kormányban kiinduló tételként kap helyet a törvények alkotmányossági vizsgálata tekintetében (ilyenkor a határozatok semmítő joghatást váltanak ki). Ekkor előzetes kérdésként merül fel, vajon egy állam a nemzetközi kötelezettségek teljesítésének elmulasztása esetén hivatkozhat-e saját alkotmánybíróságának a határozataira, amelyek kimondták, hogy a vállalt nemzetközi kötelezettségek nincsenek összhangban a nemzeti alkotmánnyal. Konkrétabb alkotmányos megoldások hiányában e kérdés megválaszolásakor a Bécsi Egyezmény 27. szakaszából kell kiindulni, amely félreérthetetlenül rávilágít arra, hogy a nemzetközi jogszabályok a nemzetközi szerződések megkötésének eljárása során az adott államokra kötelező erejűek, „nem hivatkozhatnak a hazai jog rendelkezéseire annak érdekében, hogy igazolják nemzetközi kötelezettségeik tiszteletben tartásának, illetőleg végrehajtásának az elmulasztását”. A Bécsi Egyezmény 11. szakasza számos eszközt állapít meg és sorol fel, melyek segítségével az államok a szerződések megkötése alkalmával jóváhagyják és felvállalják a nemzetközi kötelezettségeket, illetve megerősítik e szerződéseket, mégpedig becikkelyezés, államközi szerződések okmányainak cseréje, aláírás, elfogadás, jóváhagyás, csatlakozás stb. formájában. Ezeket az instrumentumokat a mi törvényhozásunk is ismeri, és a nemzetközi szerződések megkötésének joganyagában³ foglalja össze. A felsorolt eszközök létrehozására azért került sor, hogy minden ország illetékes állami szervei egyfelől előzetesen, teljes körűen és szerteágazóan megvizsgálják a szerződéskötés eljárásának és rendtartásának belső jogi körülményeit, másfelől alaposan áttekintsék a szerződés lényegét képező megoldásokat, figyelembe véve a belső jogrendszerben kialakult álláspontok viszonylatát. A fenti követelményeknek azért kell eleget tenni, hogy növekedjen a nemzetközi szerződéskötés és kötelezettségvállalás, majd a végrehajtás bizonyossága és biztonsága. A Népképviselőház tehát, mint az ország legfelsőbb képviselői szerve, a nemzetközi szerződések megerősítése során nyugtázza az elfogadást. Ez voltaképpen kifejezi a szerb állam azon akaratát, hogy teljes mértékben vállalja és végrehajtja a becikkelyezett nemzetközi szerződésekből eredő kötelezettségeket. Amikor az állam erre irányuló szabad akaratát fejezi ki, már csak a *pacta sunt servanda* szerződésbeli alapelvnek kell megfelelnie, azaz a szerződési kötelezettségek jóhiszemű teljesítését kell kötelességszerűen magára vállalnia.

A kifejtettekre való tekintettel, illetve a nemzetközi szerződések alkotmánybírósági ellenőrzésének alkotmányos rendelkezéseiből kiindulva arra a következtetésre juthatunk, hogy ha a becikkelyezett nemzetközi szerződések *a posteriori* kontrollját szigorúan a hazai törvények alkotmányossági ellenőrzési modellje szerint végeznénk, ez sajátságos ellentmondásba juttatná a szerb államot, mert

³ A nemzetközi szerződések megkötéséről és végrehajtásáról szóló törvény (a JSZSZK Hivatalos Lapja 55/78. sz.).

a nemzetközi szinten megbízhatatlan partner képe alakulhatna ki róla. Természetesen nem ez volt a 2006. évi szerb Alkotmány íróinak szándéka, függetlenül attól, hogy egyéb – nagy hagyományokkal rendelkező – európai országok alkotmányaihoz hasonlóan a nemzetközi szerződésekhez képest nagyobb súlyt fektetett az Alkotmány erejére, mert az alkotmányos berendezkedést szabályozó alapelvek között sorolta fel a nemzetközi jognak a belső jogrend összetevőjeként felfogott szerepét, hangsúlyozva a nemzetközi szerződések „törvény feletti” joghatását és közvetlen alkalmazhatóságát.

A nemzetközi szerződések utólagos alkotmányossági kontrollja a nemzetközi jogszabályok alkalmazása során jogi bizonytalansághoz és instabilitáshoz vezet. Ha ugyanis az Alkotmánybíróságnak engedjük át, hogy a felhatalmazott indítványozók előterjesztései, az állampolgárok kezdeményezései vagy a hivatalból tett kezdeményezések során az absztrakt kontroll utólagos alkotmányosságvizsgálati eljárásában nemzetközi szerződéseket értékeljen, nem kizárva azt a lehetőséget, hogy „alkotmányellenesként megsemmisítse” őket, ezen utólagos jelleg „kettős jogi bizonytalanságot” okozna: a) a belső jogrend jogalányaival szemben, b) a nemzetközi jogrend jogalanyainak viszonylatában⁴.

Tekintetbe véve a vázolt nehézségeket, amelyek a becikkelyezett nemzetközi szerződések utólagos ellenőrzése következményeképpen léphetnek fel, elsősorban az állam nemzetközi szinten tett felelősségvállalásai, de az adott nemzetközi szerződéssel felőlelt alanyok jogbiztonságának tekintetében is, sokkal célszerűbbnek látszik, hogy az ellenőrzés azaz a szóban forgó vizsgálat a becikkelyezés aktusa előtt, tehát *a priori* végeztessék el. E felügyeleti forma jelentős előnye szemmel látható és vitathatatlan, általa „megakadályozható az esetlegesen alkotmány sértő nemzetközi szerződés becikkelyezése”. Elhárul tehát a nemzetközi szerződések hazai jogi alkalmazásának jogbizonytalanságot kiváltó hatása, egyidejűleg így biztosítható a nemzetközi jog általánosan elfogadott szabályainak tiszteletben tartása, összhangban a *pacta sunt servanda* elvével.

Ha az Alkotmánybíróság azon határozatának a joghatásait vizsgáljuk, amikor a becikkelyezett nemzetközi szerződések egyes rendelkezéseinek, vagy az adott egész szerződésnek az Alkotmánnyal való szembenállását mondjuk ki, az Alkotmányból az következik, hogy ebben az esetben egy alacsonyabb rendű aktusnak a Szerb Köztársaság jogrendjével ellentétes mivoltát állapítottuk meg.

⁴ A Velencei Bizottság a Szerb Köztársaság Alkotmányáról 2007. március 17–18-án kialakított Véleményében rámutatott, hogy az Alkotmány a becikkelyezett nemzetközi szerződések szabályozása terén sok fontos kérdést nyit meg. Lásd a Szerb Alkotmányról szóló Vélemény 15–17. pontját (Strasbourg, CDL-AD 2007., 004.), a Vélemény letölthető: http://www.venice.coe.int/site/dynamics/N_Option_ef.asp_L=E&OID=405.

Ebben az esetben a becikkelyezett nemzetközi szerződésnek a magasabb rendű jogi aktussal, az Alkotmánnyal szembeni összehangolatlanságát mondtuk ki⁵. Véleményünk szerint azonban ennek nem kell feltétlenül azt jelentenie (és nem is jelentheti), hogy az Alkotmánybíróságnak jogában állna a nemzetközi szerződések egyes jogi előírásait, illetve rendelkezéseit hatályon kívül helyezni, s az Alkotmánybíróság határozata nem is módosíthatja a Szerb Köztársaság által vállalt nemzetközi kötelezettségeket. Annak az általános alkotmányos szabálynak az alkalmazása, miszerint a normakontroll végzése során hozott alkotmánybírói határozatok *erga omnes* hatást váltanak ki, és hatályon kívül helyezik, illetőleg megsemmisítik az Alkotmánybíróság által alkotmányellenesnek kimondott normatív aktust, azt jelentené, hogy a már becikkelyezett nemzetközi szerződések a megerősítést, illetve a hatályba lépést követő több év elmúltával is megsemmisíthetők lennének. Ezen alkotmányos jogszabály alkalmazása azonban kérdésessé tenné egyrészt az Alkotmány azon kifejezett rendelkezéseit, melyek meghatározzák a nemzetközi jog helyét és szerepét a Szerb Köztársaság jogrendjében, másrészt a nemzetközi jog általánosan elfogadott szabályait, amelyeknek a tiszteletben tartására a Szerb Köztársaság többszörösen is kötelezettséget vállalt.

Mintthogy az Alkotmány nem szabályozza az alkotmánybírói határozat hatályát, illetve jogkövetkezményeit arra az esetre, hogyha az ellenőrzési eljárás során a becikkelyezett nemzetközi szerződésnek az Alkotmánnyal való szembenállása állapíthatnák meg, a nemzetközi szerződés alkotmányos összehangolásának elérése céljából jogilag két helyzet állhatna elő: a) vagy módosítani kellene az Alkotmányt, és ily módon összehangolni az alkotmányos szabályozást a nemzetközi szerződésekkel, b) vagy a nemzetközi szerződés módosítását, illetve felmondását kellene megcélozni, ha és amennyiben ez a lehetőség magában a szerződésben elő van irányozva, illetve ez összhangban áll a Bécsi Egyezmény 56. szakaszában megfogalmazott szerződésfelbontási feltételekkel.

Arra az esetre, ha az alkotmánybírói határozat úgy ítéli meg, hogy a nemzetközi szerződés nem áll összhangban az Alkotmánnyal, a döntés joghatályát szabályozva *A Szerb Alkotmánybíróságról szóló törvény*⁶ némiképpen enyhíti az alkotmánybírói határozatnak az Alkotmány 168. szakasza szerinti semmisítő hatása általános következményeit. A nemzetközi szerződés alkotmányellenes rendelkezései a törvény értelmében nem veszítik érvényüket az alkotmánybírói határozat közzétételének napjával, hanem azok „a szóban forgó nemzetközi

⁵ B. Nenadić: Prethodna kontrola ustavnosti zakona (A törvény alkotmányosságának előzetes kontrollja) Banja Luka, Pravna Riječ, 14/08. szám, 80. oldal és az azt követő szövegrészek.

⁶ Az Alkotmánybíróságról szóló, 2007. évi törvény 58. szakaszának 2. bekezdése.

zi szerződéssel és a nemzetközi jog általánosan elfogadott szabályaival előírt módon” vesztik érvényüket. Ez a megoldás jelentheti azt, hogy a becikkelyezett nemzetközi szerződés a hazai jogban nem veszti hatályát az Alkotmánybíróságnak az aktus alkotmányellenességét kötelező módon kimondó határozata meghozatalával mindaddig, amíg a törvényhozó a Bécsi Egyezmény rendelkezéseinek szellemében eljárva nem állapítja meg, hogy a nemzetközi szerződés hatályának megszűnésére a szóban forgó szerződés, vagy az általánosan elfogadott nemzetközi jogszabályok által előírányzott módon került sor.

Tehát amikor a becikkelyezett nemzetközi szerződések alkotmányossági kontrolljának kérdése merül fel, az Alkotmánybíróságnak első látásra igen széles körű, mondhatnánk majdnem korlátlan cselekvési tere nyílik. Éppen emiatt ezen hatáskörének gyakorlása közben az Alkotmánybíróság könnyen lecsúszhat a jog területéről, és áttevezhet a politika vizeire. Az Alkotmánybíróság e tárgykörben kifejtett aktivitása kevésbé hidalhatja át az alkotmányos megoldások hiányosságait, mert Szerbiának a más államokkal és a nemzetközi szervezetekkel szemben kialakított és fenntartott nemzetközi viszonyai, nemkülönben az ország külpolitikájának vitele a kérdés természeténél fogva a politikai szervek és testületek cselekvési körébe tartoznak. Általánosságban megfogalmazva, véleményünk szerint a fentebb vázolt alkotmányos megoldások vonatkozásában az lenne a kívánatos, hogy az Alkotmánybíróság ezen funkciójának végzése során „bölcse tartózkodó legyen, és tartsa tiszteletben a szabad politikai cselekvés lehetőségeit”, illetve a hatásköri szervek által kifejtett „szabad rendszabályozás” elvét, és „a nemzetközi szerződés eshetőleges alkotmányellenességéért vállalt felelősséget” hagyja meg ugyanezeknek az államhatalmi testületeknek, illetőleg a politikának. Ebben az esetben e szervek – és nem az Alkotmánybíróság – lesznek kötelesek biztosítani a hazai és a nemzetközi jog harmonizációját, ezt pedig – mint már mondtuk – kétféleképpen tehetik meg: a nemzetközi szerződések módosítását kezdeményező eljárással, vagy pedig az Alkotmány módosításának eljárásával. Egyik is, másik is jogilag lehetséges, de hogy melyiket kell választani olyankor, amikor az Alkotmánybíróság megállapítja a nemzetközi szerződéseknek az Alkotmánnyal való eshetőleges ellentétét, minden konkrét esetben az a Parlament és a Kormány politikai döntésétől függ.

Ezen eljárás lebonyolítása során, legalábbis eddigi gyakorlatában az Alkotmánybíróság nem foglalkozott a politikai kérdésekkel, azaz a nemzetközi szerződések tartalmának célszerűségét és indokoltságát nem vizsgálta, a bíróság csupán azt vette szemügyre, milyen magatartást tanúsítottak az állami szervek, ebben az esetben a Kormány és a Parlament, azaz a nemzetközi ügyek tárgykörében birtokolt hatáskörei gyakorlása során vajon megtartották-e az Alkotmányt. Az Alkotmánybíróság – maga is kötve az alkotmányi szabályozáshoz – ezen vizsgálat és értékelés elvégzésében nem rendelkezik korlátlan szabadsággal.

Csupán azt vizsgálhatja és állapíthatja meg, vajon az illetékes szervek a jogi és alkotmányi keretek között mozogtak, maradtak-e, illetve magatartásuk összhangban állt-e a jog (az Alkotmány) által előírt feltételekkel, azon normákkal, melyeket eme legfelsőbb előírások a „szabályozó politikától”, azaz a törvényhozótól és a végrehajtó hatalomtól megkövetelnek a nemzetközi szerződések megkötése, avagy a szerb jogrendbe való beépítésük, bevezetésük alkalmával.

Más szavakkal, amikor a nemzetközi szerződések alkotmányosságának ellenőrzése vetődik fel – az eddigi bírósági gyakorlat szellemében – az Alkotmánybíróság e tárgykörben még mindig önnön lehetőségei vizsgálatának és kutatásának stádiumában van. A nemzetközi szerződések alkotmányossága utólagos ellenőrzésének két befejezett eljárásában az Alkotmány nem azonosította az Alkotmány megsértését.⁷ A nemzetközi szerződések alkotmányosságának ilyen vizsgálata közben az Alkotmánybíróságot a politikai kérdések tiszteletben tartása doktrínájának elve vezérelte, tartózkodó magatartást tanúsított tehát. A vitatott nemzetközi szerződések és az Alkotmány összhangjának vizsgálata során a bíróság sajtóságos módon „létrehozta a nemzetközi szerződések és az Alkotmány zavartalan koegzisztenciájának (egymás mellett élésének) állapotát”, és az Alkotmányt nemzeti normaként értelmezvén abból a tényből indult ki, hogy a külpolitika vitele, valamint a nemzetközi viszonyok szabályozása a törvényhozói és végrehajtó hatalom önálló cselekvésének széles kiterjedésű területe, továbbá „politikai állásfoglalásukat a legteljesebb mértékben tiszteletben tartani szükséges”, ám kizárólag „az egyértelmű alkotmányellenesség határáig”.

2. A TÖRVÉNYEK ALKOTMÁNYOSSÁGÁNAK ELŐZETES ELLENŐRZÉSE – *A PRIORI* ELLENŐRZÉS

Szerbia alkotmányos rendszerében manapság a törvények alkotmányossága ellenőrzésének vegyes rendszere áll fenn, melyben egyidejűleg két jogilag lehetséges módszer létezik: a szabályként egzisztáló *a posteriori* ellenőrzés, valamint az *a priori* ellenőrzés, ez utóbbi azonban csupán a törvény alkotmányosságának

⁷ Lásd az Alkotmánybíróság IUm-159/08-as ügyszámú határozatát, melyben visszautasította a Szerb Köztársaság és az Orosz Föderáció Kormánya közötti, a kőolajjal és a gázzal való gazdálkodásról szóló egyezmény (megjelent a Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönyének 82/09 számában) alkotmányosságának felülvizsgálata iránti kezdeményezést, valamint az IUm-40/08 számú határozatot, mellyel visszautasította a 2009. szeptember 24-ei Bécsi Egyezménynek a szerződési jogot szabályozó 7. szak. 2. bek. 2. pontjában foglalt rendelkezése alkotmányossági vizsgálatát célzó indítványt. E bírósági hatásköréről lásd részletesebben a B. Nenadić: Prethodna kontrola ustavnosti zakona (A törvény alkotmányosságának előzetes kontrollja), Banja Luka, Pravna Riječ, 18/09. szám, 74–94. oldalain található fejtegetéseket.

mérlegelésére korlátozódik. Ezen előzetes ellenőrzést a bíróság alapján véve az adott törvény képviselőházi elfogadása után, azonban a promulgáció (a kihirdetés), illetve a hatályba lépés előtt végzi. Egy törvény alkotmányosságának előzetes ellenőrzése kizárja az utólagos ellenőrzés lehetőségét.

Szerbia Alkotmányának ezen ellenőrzési formát taglaló rendelkezéseinek elemzéséből következik, hogy állam- és jogrendszerünkben az alkotmányosság előzetes ellenőrzése nem kötelező felülvizsgálati módszer, ellenkezőleg, kizárólag fakultatív lehetőségként tartjuk számon. Az Alkotmány nem ismeri a törvények alkotmányossága kötelező *a priori* ellenőrzésének egyetlen esetét sem. Ez a preventív ellenőrzésnek azon neme, melyet elvben csupán „a törvények”⁸ vonatkozásában alkalmazunk, és kizárólag a népképviselők egyharmadának követelésére⁹.

Mivel a törvények alkotmányossága vizsgálatának eljárását nem egyéni képviselő, hanem kizárólag képviselői csoport kezdeményezheti, nem képezi vita tárgyát, hogy az Alkotmánybíróság ezen ellenőrzési nem gyakorlásával egy sajtóságos döntőbírója lenne a parlamenti többség és a képviselőházi kisebbség (az ellenzék) küzdelmének. Ezen eszköz alkalmazásával a parlamenti kisebbség, javaslatának az Alkotmánybíróság által történő elfogadtatásával (ez a pozitív döntés a törvénynek vagy valamely rendelkezéseinek alkotmányellenessé való minősítése formájában öltene testet) viszonylag könnyedén és egyértelműen meghazudtolhatná, lejárathatná a Kormányt, illetve a parlamenti többséget, s saját politikai programját hirdethetné meg, avathatná fel. Éppenséggel ebben a lehetőségben látják az előzetes ellenőrzés szószólói a preventív kontroll jelentős előnyét, mert ez az eszköz a parlamentarizmus ésszerűsítését eredményezhetné, és „a parlamenti többséget, ugyanígy a törvényhozást sakkban tarthatná, hiszen a hatalom mindig az Alkotmány szabta keretek között mozogván hozza meg törvényeit”. Ám amikor az *a priori* kontroll esete forog szóban, az Alkotmányból az következik, hogy az Alkotmánybíróságnak két, csupán első látásra különböző alkotmányos értéket kell oltalmaznia – *elsősorban* a megszávozott törvényszövegnek az Alkotmánnyal megvalósuló összhangját elbírálván a Bíróság védelmezi az alkotmányosság elvét, ezáltal hozzájárul a jog uralmának megszilárdításához és a jogállam működéséhez, melynek fő jellemvonása a jogbiztonság s a törvényeknek az Alkotmánnyal való összhangja. *Másodsorban*, az ellenzék, azaz a parlamenti kisebbség követelésére reagálva és eljárva a bíróság

⁸ E tekintetben, az Alkotmány 186. szakaszával összhangban előírányzott különös jellegzetességeikkel csak az általános aktusok, illetve „az autonóm tartomány határozatai” képeznek kivételt, melyek az adott feltételek fennállása esetén szintén előzetes alkotmányossági (és törvényességi) ellenőrzésnek vethetők alá.

⁹ A Szerb Köztársaság Alkotmányának értelmében a Népképviselőház 250 népképviselőből tevődik össze.

hozzájárul a parlamenti döntéshozatali folyamat ésszerűsítéséhez, és „megkönnyíti a parlamenti kisebbség számára, hogy a hatalmi többséget az alkotmányos keretek között tartsa”. Feltétlenül hangsúlyozni kell, hogy a bíróság egyik és másik eljárásával is kizárólag az Alkotmány (és a jog) szempontjából vizsgálja a parlamenti többség által alkotott határozatok (meghozott törvények) alkotmányosságát, és sohasem téveszthető szem elől az a tény, hogy az Alkotmánybíróságot is „köti, kötelezi az Alkotmány”, amely világosan megrajzolja és kijelöli „a parlamenti politikai cselekvés határait”, illetve „a jogban megtestesülő törvényalkotási politika kereteit”.

Az Alkotmányunk által létrehozott előzetes ellenőrzési rendszer hatékonyságát jelentős mértékben kétségessé tette az a körülmény, hogy az Alkotmány megengedi: az alkotmányossági vizsgálat tárgyává tett törvény az Alkotmánybíróság határozatának meghozatala előtt is kihirdethető. Ez esetben a bíróság „rendes eljárás keretei között” folytatja munkáját. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a bíróság ekkor már a törvény alkotmányosságának nem előzetes, hanem utólagos vizsgálatát végzi. Amennyiben az Alkotmánybíróság a törvény kihirdetése előtt hozza meg az alkotmányellenességről szóló határozatát, ez a döntés az Alkotmány szellemében „a törvény kihirdetésének napjával lép hatályba”. E megoldásokkal, véleményünk szerint, elfogadhatatlanul rövid határidő áll rendelkezésre az alkotmányosság mérlegeléséhez (mindössze hét nap), ezáltal az Alkotmány szerzői maguk is kétségbe vonták a bevezetett előzetes ellenőrzés értelmét és lényegét, azaz *raison d'être*-ét. A Népképviselőházban elfogadott törvény szövegét, melynek alkotmányossági vizsgálatát az Alkotmánybíróság végzi, nem is kellene kihirdetni mindaddig, amíg az alkotmánybírósági eljárás folyamatban van, még kevésbé kéne olyankor kihirdetni, amikor az Alkotmánybíróság – az előzetes ellenőrzés foganatosításával – megállapítja, hogy a törvény ellentétes az Alkotmánnyal. Az előzetes ellenőrzés értelme abban rejlik, hogy lehetetlenné válik a Parlament által elfogadott törvény kihirdetése, olyan szöveg jogerőre emelkedése, melynek alkotmányossága felől alapos gyanú merül fel, mindaddig, amíg az Alkotmánybíróság a jogszabály alkotmányossága felől nem hoz döntést. Az Alkotmánybíróság szerepe éppen abban nyilvánul meg, hogy eme eljárásban hozott határozatával „meghiúsítja a lehetségesen alkotmányellenes jogi normák alkalmazását”, ezáltal az Alkotmányba ütköző aktusok és cselekmények létrejövetelét. Az alkotmányos megoldások, melyek lehetővé teszik, hogy a vitatott törvények jogerőre emelkedhessenek, és alkalmazhatóvá váljanak annak ellenére, hogy az Alkotmánybíróság általi alkotmányossági vizsgálat befejezése előtt a népképviselők egyharmadának alkotmányossági „gyanúja merült fel”, teljes biztonsággal állítható: a fent vázolt helyzet nem járul hozzá az Alkotmány uralmára alapított jogbiztonság megszilárdulásához, de a parlamentarizmus fejlődéséhez sem.

A fent kifejtettek tehát arra mutatnak rá, hogy a Szerb Köztársaság Alkotmánya által bevezetett *a priori* ellenőrzési rendszer nem a legszerencsésebb szabályozás, normatív kivitelezése sem túl sikeres, ezért a joggyakorlat nem is él az intézmény által felkínált előnyökkel, mi több, nem is alkalmazza. A 2006. évi Alkotmány által történt bevezetése óta eltelt idő után sem terjesztett elő senki egyetlen előzetes alkotmányossági ellenőrzést kezdeményező indítványt sem. A preventív kontroll természetesen más szempontok miatt sem ágyazódhatott be gyakorlatunkba.

III.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Beszámolónkat azzal a megállapítással zárjuk, hogy a Szerb Köztársaság Alkotmánybírósága *sui generis* alkotmányos szervként funkcionál, a jogrendszerben különleges szerepet tölt be, alkotmányos (jogi) testületként tevékenykedik, határozatai pedig kifejezett politikai jelentőséggel bírnak. „Az alkotmánybírósági döntéshozatalnak mindig vannak politikai elemei. Ám ezen eljárásnak mindig depolitizáló hatást kell kiváltania.”¹⁰ „Határozataiban jogi szempontok vezérlik, ami nem jelenti azt, hogy e határozatok jelentőségük tekintetében nem politikai súlyúak.”¹¹

Egyértelmű tehát, hogy magát az Alkotmánybíróságot is kötelezi, köti az Alkotmány, tehát nem olyan hatóságról van szó, mely önálló politikát folytathat, vagy jogforrásokat alkothat. Az „állami-jogi-alkotmányos ellenőrzés” hatóságként fellépve dönt azokról a jogi-alkotmányos keretekről és feltételekről, melyek között/mellett a politika (a törvényalkotó és a Kormány egyaránt) a törvényhozási eljárásban és a nemzetközi szerződések megkötése során megjelenhet. Ebből következik, hogy az alkotmánybírósági feladatkör ellátása és gyakorlása során valóságos művészet fellelni és megrajzolni a „szabályozó politika” és az „állami-jogi-alkotmányos ellenőrzés” közötti határvonalat.

A Szerb Köztársaság Alkotmánybíróságának fentebb vázolt két hatáskörét elemezvén és megvizsgálván azt a választ fogalmazhatjuk meg, azt az általános ítéletet szögezhetjük le, hogy az alkotmányos megoldások félreérthetetlenül és jelentős mértékben összekuszálták a szabályozást és gátolják az Alkotmánybíróságot a szóban forgó funkció ellátásában, mind a kidolgozatlan szabályozás, mind pedig az egyes nem megfelelő – különösképpen az *a priori* kontroll tárgykörében született – alkotmányos megoldások miatt. Amikor az Alkotmánybíróságnak a

¹⁰ Ivo Krbeć: Ustavno sudovanje (Alkotmánybírósági törvénykezés), Zágráb 1960. 7. old.

¹¹ Jovan Đorđević: Politički sistem (A politikai rendszer), Belgrád, 1977.

becikkelyezett nemzetközi szerződések alkotmányossági ellenőrzésében betöltött szerepe merül fel kérdésként, a válasz: az Alkotmánybíróság az eddigi gyakorlat tanúsága szerint sem a külpolitikában, sem a törvényhozói feladatkörök gyakorlása terén nem riválisa a törvényhozóknak, de a végrehajtó hatalomnak sem. Az Alkotmánybíróság nem küzd a Parlament vagy a Kormány feletti törvényhozói és politikai befolyás megszerzéséért, még kevésbé kívánja magához vonni az említett hatalmi ágak feladatkörét, csupán éberem őröködik az Alkotmány megtartása felett, s azt vizsgálja, vajon az állami szervek a jog- és törvényalkotási politikájuk életre hívása során az Alkotmány adta keretek között mozogtak-e. Egyszóval tehát, ilyenképpen is világosan körülhatárolható a Szerb Köztársaság Alkotmánybíróságának szerepe: kezességet vállal a politika Alkotmány-determinálta és az Alkotmány által korlátok között tartott mivoltáért.

** A Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága fennállásának 20. évfordulója alkalmából 2009. november 23-án és 24-én, Budapesten megtartott tanácskozáson előterjesztett beszámoló.*

Connections between Politics and Rights in Constitutional Court Practice – From Political Doctrine to Jurisdictional Politics

The authors of this paper present what position is held by the Constitutional Court, founded in and functioning since 1963, what role it fulfils, and what its significance is in the present-time legal system of the Republic of Serbia, primarily in the practice of citizens' rights and freedoms, and in strengthening their trust in the rule of law – generally in pursuing the law.

Not undervaluing other competences of the Constitutional Court, the paper deals in detail with only two of the competences, which in the opinion of the authors, are specific: performing control of constitutionality of ratified international treaties, and the domain of *a priori* control of constitutional provisions. Based on examples of these, the authors attempt to show what position the Constitutional Court holds, and what its role is in cases when it should decide upon its competences. On the one hand, the Constitutional Court watches over whether the state bodies act within the boundaries of the supreme legal act in pursuing politics and creating the law(s), while on the other, it performs the control of the constitutionality of ratified international treaties. What is it that governs the Constitutional Court in judging whether the legislative and executive bodies practice their home and international affairs within the competences and boundaries of the Constitution?

Keywords: Constitutional Court of the Republic of Serbia, Constitution, rule of law, politics, international treaties